

Sosyal Medyada Nefret Söyleminin İnşası ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler

Remzi Bilge, Arş. Gör., TÜBİTAK Bursiyeri, İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-Posta: m.remzibilge@gmail.com

Öz Abstract

İnternetin gündelik yaşamın olmazsa olmazlarından biri haline gelmesinin ardından toplumlarda egemen olmayan görüşlere sahip grupların kendilerini daha demokratik biçimde ifade edebilmeleri mümkün kılınmıştır. Bu teknolojinin yaygınlaşmasından önce, bir söylemin küresel etki yaratacak şekilde duyurulması bir yana bir toplumun içindeki gruplara dahi aktarılabilmesi oldukça zorken, internetin, geleneksel medyanın sahip olduğu mülkiyet yapısında kırılma yaratması, kitle iletişimi yalnızca basit ve ucuz bir bağlantının 'var olmayan' mülkiyetine tabi kılmıştır. Ancak, teknolojinin sağladığı bu demokratikleştirici adım gerek toplumda taban bulmaya

çalışan radikal akımların ve terör gruplarının internetin anonimleştirici gücüne dayanarak propaganda yapabilmesine gerekse çeşitli gruplara karşı var olan nefret söyleminin kendini tekrarlar şeklinde yeniden üretmesine neden olmaktadır. Bu durum sosyal medyada yeniden üretilen nefret söylemi konusunda ne gibi önlemlerin alınabileceği tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda nefret söylemi kavramı ile nefret söylemini gösteren/besleyen bir alan olarak sosyal medya ele alınacak ve sosyal medyada nefret söyleminin yeniden üretilmesinin engellenmesi konusunda ortaya konulabilecek düzenlemeler tartışılacaktır.

The Construction of Hate Speech on Social Media and Legal Regulations on Hate Crimes

After the Internet has become one of the indispensable element of daily life, it has become possible for groups who have opinions which are not dominant in societies to express themselves more democratically. While even the transfer of a speech to the groups within a society, as well as its announcement in a way of creating global impact was quite difficult before the popularization of this technology, the breaking caused by the Internet in the ownership structure of traditional media has subjected the mass communication only to the "nonexistent" ownership of a simple and cheap connection. However, this democratizing step provided by the technology has caused not only radical strands,

which try finding a base in society, and terrorist groups to make propaganda relying on the anonymizing power of Internet, but also the hate speech existing against various groups to be reproduced in a way of repeating itself. This causes discussions on what kind of measures can be taken about the hate speech reproduced on social media. In this respect, the aims of this study are to discuss hate speech and social media as a field that shows/bears the hate speech and to discuss regulations to be designed about the prevention of reproduction of hate speech on social media.

Anahtar Kelimeler Keywords

Sosyal Medya, Söylem Üretimi, Nefret Söylemi, Nefret Suçları
Social Media, Discourse Production, Hate Discourse, Hate Crimes

Giriş

Dördüncü kuvvet olarak anılan medya, toplumdaki algıları biçimlendiren en önemli unsurlardan biridir. Bu kuvvetli işlevi sayesinde medya, titiz bir dil kullanmak yoluyla nefret söyleminin önünü keserek, toplumdaki farklılık ve düşünsel çeşitliliğin önünü açabileceği gibi, üretimleriyle ayrımcılık ve ötekileştirmeyi meşrulaştırarak nefret söyleminin yeniden üretimine de katkı sağlayabilmektedir. Medyanın sorumsuzluğu, toplumdaki siyasi görüş, dini inanış veya cinsel yönelim açısından farklılık arz eden grupların, hâkim görüş tarafından bastırılmasına, nefret duygularının norm haline gelmesine ve içinde potansiyel şiddet barındıran nefret söyleminin nefret suçuna dönmesine sebep verebilmektedir.

1990'lı yıllardan sonra internet teknolojisinin gündelik hayatımıza girişiyle birlikte medyanın geleneksel yapısında ve kitle iletişiminin mülkiyet düzeninde büyük değişimler meydana gelmiştir. İnternetin yaygınlaşmasından önce bir kişinin büyük topluluklara mesajlarını iletebilmesi için oldukça pahalı ve eylemleri çok sıkı kanunlarla çevrelenmiş kitle iletişim araçlarına sahip olması gerekirken, bu teknolojinin gündelik hayata girişinden sonra bir mesajın tüm dünyaya duyurulması yalnızca internet bağlantısını gerektirecek kadar ucuzlaşmış ve basitleşmiştir. İlk bakışta ifade özgürlüğünün büyük bir zaferi ve medyanın demokratikleşmesi olarak görülebilecek bu adım, kasıtlı ya da kasıtsız dezenformasyon içeren haberlerin yayılmasına ve nefret söyleminin büyük kitleler önünde, kontrol edilmesi güç bir şekilde, çoğunlukla anonim kaynaklar üzerinden kolayca yeniden üretilmesine neden olmuştur.

Sosyal medya mecralarının demokratik ortamlar olarak ifade özgürlüğüne büyük katkıları bulunmakla birlikte, özne ile fail arasında teknolojik bir mesafe yaratmasından ötürü nefret söyleminin üretimi konusunda da radikaller ve aşırı uçtakiler için önemli avantajlar sağlamaktadır. Geleneksel medyanın aksine herhangi bir editöryal kontrolün olmaması, sosyal medyada üretilen söylemleri kişilerin bireysel etik anlayışının eline bırakmaktadır. Bu durum da sosyal medyanın ırkçılık, din ve cinsel temelli nefret söyleminin üretilerek, yaygınlaştığı bir saha haline gelmesine neden olmaktadır. Çalışmada nefret söyleminin yeniden üretiminin geleneksel ve sosyal medyada gerçekleşme biçimi ve sosyal medyanın söylemin üretimi konusundaki rolü ele alınacak, dünyada ve ülkemizdeki nefret söylemi örnekleri ve nefret suçlarıyla ilgili yasal düzenlemeler incelenecek, zararlarının olabildiğince azaltılması için neler yapılabileceği metinler arası bir araştırmanın sonuçlarıyla tartışılacaktır.

Nefret Söyleminin Tanımı ve Nefret Suçu

Bilindiği üzere insan kendi benliğini her zaman öteki üzerinden inşa eder. Bu algılarımız doğada da seçmeye alışık olduğumuz düalist bir düzenin sonuçlarındandır. Eşyanın tamamını öteki üzerinden tamamlanmış bir bütünsellik içinde ele alırız. En basit haliyle erkek-kadın, batı-doğu, kuzey-güney karşıtlıkları, birbirini var eden uyuşmayan zıtlıkların isimlendirilmesidir. Bu basit öteki kavramı düalist epistemolojiye dayanır ve Batı metafizik düşünce geleneğinin temel taşıdır. İnsanın kendiliği, her varlığın özünde görülen bu ikilik gibi, diğerinin mevcudiyetiyle ortaya konulur. Dolayısıyla ötekileştirme, karşıdakini farklılaştırarak kendini tanıma yoludur.

“Ben” (“biz”) ve “Öteki” kutupları bağlamında konumlandırılan “Öteki”, en temel noktada bir farklılaştırma eyleminin sonucudur. Ötekileştirme, bir süreç ve durum olarak, farklılaştırma ve ayrıştırma düşüncesinde bir imge yaratmaktadır. Bu imge, yargıları içeren, kimi zaman aşırı bir olumsuzlukla önyargılar, stereotipler ve kimi zaman damgalama şeklinde karşımıza çıkabilen, olumlu olarak da benzeştiren (fakat aynı veya tek yapamayabilen) bir düşünme ve algı biçimidir. Çünkü önyargı bir düşünüş şeklidir. (Nahya, 2011: 30).

Anlaşıldığı üzere farklılaştırma ile öteki üzerinden bir imge yaratılmakta ve bu imgeler sayesinde bir düşünüş biçimi ortaya çıkarılmaktadır. 'Ben'in ötekinin varlığıyla ortaya konulmasından sonra, 'Ben'deki özellikleri ağırlıklı şekilde taşıyanlarla 'Biz' yani ait olunan kimlik grubunun yaratılması aşaması ortaya çıkar. Bunun en temel sonucu, yaratılan kimliğin her doğrulanışında yeni bir ötekinin ortaya çıkarılması ya da mevcut ötekinin bir kez daha ötelenmesidir. Bu öteleme çoğunlukla nefret aracılığıyla gerçekleşir ve Gruen gibi bazı yazarlara göre ötekinde nefret duyulan şey aslında insanın kendi benliğinde nefret duyduğu şeydir;

Yabancılara duyulan nefretin, daima, insanın kendisine duyduğu nefretle bir ilişkisi vardır. Eğer insanların, neden başka insanlara acı çektirip, onları aşağıladıklarını anlamak istiyorsak, önce kendi içimizdeki tiksindiğimiz şeylerle uğraşmalıyız; çünkü bir başkasında gördüğümüzü sandığımız düşmanı, ilk olarak kendi içimizde aramamız gerekir. İçimizdeki bu parçayı, bize onu hatırlatan yabancıyı yok ederek susturmak isteriz. (Gruen, 2005: 9).

Her insan bir diğeri üzerinden kendi benliğini inşa etmeye çalıştığından, aslında bu süreçte dışarıda aradığı yabancı kendi özünde bulunmaktadır. Kendine olan yabancılığını, dışarıda bir başka yabancı yaratarak aşmaya çalışan insanın, kendini bir gruba ait hissederek aşmaya çalıştığı bu kimlik sorununun en temel yarattığı nefret söylemidir.

Hukukun ve siyasetin gündemden düşmeyen tartışma konularından biri olmasına rağmen nefret söylemi ve nefret suçlarının kabul edilmiş bir ortak tanımı yoktur. Bu ifadenin anlamını kavrayabilmek için öncelikle nefret ifadesinin anlamını incelememiz gerekmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre '*nefret*', '*Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu, tiksime, tiksinti*' anlamlarına gelmektedir. '*Söylem*' ise sözlükte '*söyleyiş, sesletim, telaffuz*' gibi anlamlara gelse de '*nefret söylemi*' konusunda geçen söylem ifadesi bundan çok daha geniş ve özel bir anlama sahiptir. Çünkü '*söylem, sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir.*' (Sözen, 1999 akt. Çelik ve Ekşi, 2008: 100). Bununla birlikte söylem bir iletinin yalnızca içeriğini değil, tüm boyutlarını kapsar. Bu boyutlar iletiyi kimin söylediği, iletinin otoritesini yani dayanağının ne olduğu, iletinin kime söylendiği ve iletinin amacıdır. (Çelik ve Ekşi, 2008: 100).

En temel şekilde nefret söylemi bir grubun diğer grup üzerindeki kimliksel farklılıklarına dayanan bir toplam ifade biçimidir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 1997 yılında kabul ettiği nefret söylemiyle ilgili bir 'tavsiye kararı'nda nefret söylemi şu şekilde tanımlamıştır; '*İrkçi, nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir.*' (Recommendation No. R (97) 20). Bunun gibi Coliver nefret söylemi ile nefret ifadesini '*kötüleyici, aşağılayıcı, tehditkar, mütecaviz ve/veya kişinin ırk, etnisite, tabiyet veya din' ekseninde bir gruba bağlantısına bağlı tanımlanarak şiddete, nefrete veya ayrımcılığa teşvik eden bir ifade*' olarak tanımlamaktadır. (Coliver, 1992: 363 akt. Banks, 2014: 34).

Aynı şekilde Weintraub-Reiter nefret söyleminin yalnızca etnik veya dini gruplara yönelmediğini, kadınlara ve homoseksüellere karşı saldırgan ifadeleri de kapsadığını söyleyerek kavramı genişletmektedir. (Weintraub-Reiter, 1998: 145 akt. Banks, 2014: 34). Rodney Smolla'ya göre ise kavram '*ırk, etnisite, din ve cinsel yönelim ya da tercihler temelinde sözlü saldırıları*' ifade etmektedir. (Banks, 2014: 35) Tarlach McGonagle ise nefret söylemini şu şekilde tanımlar:

"Nefret söylemi geniş bir spektruma yayılan olumsuz bir söylemdir. Bu söylem esnek, çünkü nefretten yola çıkarak nefreti teşvik etmeye varabilen, suiistimale, aşağılamaya, hakarete, yermeye dayanan kelimeler ve sıfatlardan oluşan, öte yandan da aşırı önyargılardan bağımsız olmayan bir söylemdir." (McGonagle, 2001: 23 akt. Alğan ve Şensever 2010: 16).

Bu anlamda nefret söylemi bir gruba yönelmiş halde olan ve nefreti kışkırtan mesaj ya da tutumların, hoşgörüsüzlüğü düşmanca bir tavırla dışa vuran ifade biçimlerinin tümünü kapsamaktadır. Nefret söylemi etnik köken, din, cinsel yönelim gibi pek çok farklı grup kimliğine yönelmektedir. Nefret söyleminin türleri Binark ve Çomu tarafından şu şekilde sıralanmaktadır; Siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi. (Binark ve Çomu, 2012).

Temelde siyasal bir düşüncenin takipçilerini, fikirlerinin farklılığı yüzünden hedef alan siyasal nefret söylemi bazen bir görüşteki siyasi partilerin tamamını bazense tek bir partiyi ya da herhangi küçük bir politik grubu nefret söyleminin odağı haline getirebilmektedir. Çoğunlukla kendi siyasi kimliğini oluşturma gayreti içindeki popülist partiler tarafından siyasi başarı kazanmak adına kullanılan bu söylem, kimi zaman büyük toplumsal karışıklıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle kriz zamanlarında sürekli yatırım yapılan nefret söylemi, bazı kritik hallerde ciddi nefret suçlarının işlenmesine sebep olmaktadır.

Kadınlara yönelik nefret söylemi, cinsel temelli nefret söyleminin içinden ayrılıp özerk bir söylem olarak ele alınmaya gereksinim duymamıza neden olacak ölçüde yaygın bir nefret söylemidir. Kadın, binlerce yıldır erkek egemen dünyanın eril düşünce kalıpları tarafından sürekli ötekileştirilmiş olduğundan, söylemde her zaman ikincil pozisyonda kalmaktadır. Atasözleri ve deyimler gibi toplumun kolektif hafızasını yansıtan geleneksel aktarımlarda da kadına yönelik negatif ayrımcılık sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Kadın imgesi, geleneksel medyanın olduğu gibi sosyal medyanın da ötekileştirilen söylem nesnesidir.

Yabancılar ve göçmenler çoğunlukla farklı etnik gruplardan olduklarından sonradan geldikleri yerlerin sakinleri tarafından yoğun şekilde nefret söyleminin nesnesi haline getirilmektedirler. Nefret söyleminin altında yatan 'öteki' kavramının Latince olan 'alius'un, İngilizcede yabancı anlamına gelen 'alien' kelimesinin kökü olması da bunu göstermektedir. Sonradan gelen 'yabancı', tanıdık olan 'biz-lik çadırı'nın dışındadır, kolayca fark edilebilir ve pek çok özelliği üzerinden yadırganabilir. Yabancıların ve göçmenlerin ayırt edilişinin her üretimi, grubun benlik algısını daha da kuvvetlendirmektedir.

Çok yaygın olan bir diğer nefret söylemi türü ise cinsel kimlik temelli nefret söylemidir. Toplumların geleneksel yapısı heteroseksüel cinsel kimlik üzerine bina edildiğinden, bu cinsel kimliğin dışında kalan tüm yönelimler 'sapkın' olarak görülmekte ve kolayca öteki olarak tanımlanmaktadır. Ticari bir olgu haline getirilen cinselliğin dönüştürülmüş 'modern' hali, heteroseksüel erkek egemenliğinde kadın bedenini metalaştırdığından eşcinsel tüm eğilimler lanetlenmekte ve geçerli sistemin dışında tutulmaktadır. Bu da nefret söyleminin homoseksüel tüm yönelimlerin üzerinde toplanmasına neden olmaktadır.

Belki en eski nefret söylemi türlerinden biri de inanç ve mezhep temelli nefret söylemidir. Farklı dini inanışlara ya da aynı dini inancın içindeki farklı görüşlere duyulan nefreti ifade eden bu kavram aslında dini inanç mensuplarının, çoğunlukla sayısal üstünlükten dolayı elde ettikleri kendi hakim konumlarını korumaya çalışmalarının sonucudur. Diğer nefret söylemlerinde olduğu gibi, kendilerinden farklı şekilde inananları ötekileştirerek kendi kimliklerini yeniden kurmaktadır. Dini temelli nefret söyleminin nefret suçuna dönüştüğü anlar, dünya tarihinin en kanlı sayfaları olarak kaydedilmişlerdir.

Diğer nefret söylemi türlerinden farklı olan bir söylem tipi de engellilere ve hastalıklara karşı olan nefret söylemidir. Çoğunlukla engellilere acıma şeklinde başlayan ötekileştirme, fiziksel ve zihinsel engellilerin toplumun 'normal' kabul ettiği diğerlerinden farklarına dayanan bir nefret

söylemine dönüşmektedir. Aynı şekilde HIV pozitif gibi bir takım hastalıklar, insanlarda bu hastalıkları yaydığına inanılan eşcinseller gibi farklı gruplardan ve hastalığı aslında geçmeyen yollardan bulaştıracağına inanılan taşıyıcılardan nefret edilmesine yol açmakta, böylelikle söylem kendisini birçok kez üretme imkânı bulmaktadır.

Her ne kadar nefret söylemi nefret suçundan farklı olsa da çoğu kez sürekli kendini üreten söylem sonunda nefret suçlarının işlenmesine neden olabilmektedir. Sosyal Değişim Derneği tarafından yayımlanan Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberinde belirtildiği gibi nefret söylemi aslında içinde potansiyel şiddet barındırmaktadır ve işlevlerinden birisi de şiddetin altyapısını hazırlamasıdır. (Şensever, 2012: 10).

Sürekli tekrarlanan içeriği ve potansiyel şiddet yüküyle nefret söylemi, toplum içerisinde din, dil, ırk ya da cinsel yönelim gibi bir takım özellikleriyle farklılaşan gruplara yönelik saygı ve hoşgörünün azaltılması ve bu sayede söylemi oluşturan grubun yeni bir kimlik değeri oluşturmasını sağlar. Sürekli nefret söylemiyle karşılaşan toplumlarda kamuoyu hafızasında azınlıklara yönelik belli klişeler oluşmaya başlar ki bu durum ilerleyen dönemde kötü olgularla eşleştirilen grupların nefret patlamalarının kurbanları olmasına sebep olur. Sürecin bir diğer kaçınılmaz sonucu da bu tarz bir söylemin tüm hoşgörüsüzlüğüne ve olası getirilerinin korkunçluğuna rağmen ötekileştirilen grubun sessizleşmesi ve kendi kabuğuna daha çok çekilmesidir. Aslında bu durum, söylemi oluşturanlar açısından azınlık karşısında nefret söylemi oluşturarak kendi 'biz' değerlerini pekiştirdiği gibi bunca kötü yanın içinde bir pozitif taraf olarak azınlıkların da kendi bilinçlerini pekiştirmelerini sağlamaktadır. Yine de bu fayda, müzakereci olması gereken demokratik toplumların nefret söyleminin etkisiyle tek fikirli hale gelmesinin yanında anılamayacak derecede küçük ve sorunun kendisi tarafından doğurulan bir yanılsamadır. Ötekine karşı tahammülsüzlük makro ölçekte ötekileştirilen grupların benliklerini yıpratarak, demokratik sistem içerisinde temsil motivasyonlarını kırmakta, böylelikle demokratik kültüre zarar vermektedir. Çünkü kuvvetle ötekileştirilen bu gruplar için her söylem, kendilerine büyük zarar vermesi muhtemel bir eylemin habercisidir.

Nefret söyleminin ortaya çıkardığı potansiyel, toplumsal patlamalar sonunda nefret suçlarını meydana getirir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) nefret suçunu şu şekilde tanımlamaktadır:

Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur. (osce.org, ODIHR; 2005:12).

Nefret suçunun bu tanımı düşünüldüğünde mağdur ya da mağdurlara yönelik bir nefretle işlenmiş tüm suçların bu kategori altına girmeyeceği açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü bu suçun ortaya çıkabilmesi için mutlaka toplumda farklılıklarıyla ön planda olan bir gruba karşı önyargı temelli bir saldırı olması gerekmektedir. Bir nefret suçu iki unsuru kapsayacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu unsurlardan ilki ceza hukukuna göre işlenmiş olan bir suçun mevcut olması, ikincisi de failin, suçu bir önyargı/nefret saikiyle gerçekleştirmiş olmasıdır. (Alğan ve Şensever 2010: 6). Yani bir Hindunun mahallesindeki Müslümanı aralarındaki bir anlaşmazlık yüzünden öldürmesi yahut evini yakması bir nefret suçu değilken, aynı Hindistan'da aşırı uçlardaki Hindularca bir Müslümanın evinin yakılması nefret suçudur. Fiil aynı olmasına rağmen suçun tanımı değişmektedir. Çünkü bu suçun gerçekleşmesi ve diğer adi suçlardan ayrılabilmesi için hedefteki kişi ya da grupların yani mağdurların bu saldırıya mutlaka toplumsal aidiyetleri veya seçimleri yüzünden uğramış olmaları gerekmektedir.

Nefret suçları fiziksel saldırılar, şiddet ya da saldırı tehditleri, taciz, mülke ya da eşyalara zarar verme, ırkçı, nefret içerikli ya da saldırgan duvar yazıları, kundaklama, saldırgan broşürler ve posterler, okulda yada iş yerlerinde zorbalık yapma gibi pek çok farklı şekilde ortaya çıkabilirler. (Alğan ve Şensever 2010: 6). Ancak ne mağdur olabilecek grupları ne de saldırı türlerini tam olarak sınıflandırmak mümkün değildir. Zira nefret söyleminin içeriği ve söylemin hedef kitlesi her coğrafya ve kültürde değişmektedir. Örneğin bir ülkede putperestlere ya da çok tanrıcılığa inananlara yönelik kültürel bir hoşgörü ortamı bulunabilirken aynı inanç bir başka kültür veya coğrafyada çok yoğun bir nefret söylemine maruz kalabilmektedir.

Geleneksel Medyadan Sosyal Medyaya Ötekileştirme

Gündelik hayatımızda ülkemiz ve toplumumuz hakkında edindiğimiz bilgilerin önemli bir kısmı medya araçlarından sağlanmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde ve dünyada gerçekleşen olaylara ilişkin edindiğimiz bilgiler üzerine inşa ettiğimiz fikirlerimiz de medyanın kontrolü altında şekillenmektedir. Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw tarafından ortaya konan 'Gündem belirleme kuramı'nda izah edildiği üzere medya içeriklerinin toplumun politik gündemini belirlemeye yönelik çok kuvvetli bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle medyanın bilginin biçimlendirildiği yer olma vasfının farkında olarak hareket etmesi, dördüncü kuvvet olma misyonunu mutlaka bilinçli bir şekilde ifa etmesi gerekmektedir. Bernard Cohen'in 1963'te belirttiği gibi; *'Basın, çoğu zaman insanlara ne düşüneceklerini söylemede başarılı olmayabilir, fakat okurlara ne hakkında düşüneceklerini söylemede fevkalade başarılıdır.'* (Yüksel, 2007: 577). Tam da bu nedenle demokratik bir toplumda kitle iletişim araçlarının ana işlevi olarak kamuoyunun oluşturulması görülmektedir. (Gökçe, 1995: 179) Medyanın geniş kitlelere seslenme yoluyla kitlenin fikirlerini etkileme ve yönlendirmeye yönelik olağanüstü gücü yanlış şekilde kullanıldığında son derece zararlı bir işlev olarak karşımıza çıkabilmekte ve nefret söyleminin oluşmasında ya da varolan söylemin sık tekrarlarla halka tekrar verilmesinde kullanılan temel araç olmasına sebep olabilmektedir.

Çoğunlukla toplumun genel tutumunu yansıtan geleneksel medya, toplumsal hayatta karşılaşılan bazı grupları ötekileştirerek mevcut toplumsal normların yeniden üretilmesine katkı sağlamaya yönelik kuvvetli bir eğilime sahiptir. Elbette bu eğilimin altında ekonomik motivasyonlar bulunmaktadır, çünkü medya toplumun beğenisini ve ilgisini üzerinde tutarak ayakta durmak zorundadır. Bu nedenle toplumun fertlerinin olduğu gibi Türk medyasının da bir 'biz' tanımı bulunmaktadır. Bu 'biz kavramı ile Türk, Müslüman, Sünni, Heteroseksüel, erkek, muhafazakar' kalıplar ifade edilmektedir. (Dirini, 2010: 63 akt. Vardal, 2015: 138) Toplumda bu kalıplar mevcut bulunduğundan medya bu kalıplara dayanan ötekileştirmeyi sürekli olarak yenileyerek dışarıda kalan tüm grupları dışlamaktadır. Haber metinlerine uygulanan söylem analizleri gerek haber konularının ve görsellerin seçiminde gerekse cümle kuruluşları ve kelime seçimleriyle, ilgili söylemin nasıl inşa edildiğini göstermektedir. Geleneksel medya kendi ekonomik ve siyasal amaçları çerçevesinde ve hedef kitlesini memnun etmek kaygısıyla hareket ederek oluşturduğu söylemini aşağıda ifade edilen bazı yöntemlerle kontrol altına almaktadır. (Erdem, 2005: 89-93).

Olumluyarak Öne Çıkarmak

Her kitle iletişim aracı, bir kitleye haber ve bilgi sağlayan araç olmasının yanı sıra her medya kuruluşu bir ticari işletme olduğundan aynı zamanda kitlenin bir aracıdır. Yani bir ticari işletme olan medya kuruluşu hitap ettiği kitlenin özelliklerini ve normlarını sürekli pozitif değerler olarak yüceltmek zorundadır. Bu durum kitle gazeteleri ile toplumda egemen olan

milli, etnik ve dini unsurların değerlerinin, azınlık değerleri karşısında sürekli olumlu öğeler olarak ön plana çıkmasına neden olur. Yani medya *'egemen ideoloji çerçevesinde toplumsal uzlaşıyla belirlendiğini iddia ettiği değer, davranış ve yapıları olumlayıcı tarzda yayınlarla, bazılarının temsil gücünü sürekli arttırırken; azınlıkta olduklarını hissedenleri ise suskun ve temkinli davranmaya itmektedir.'* (Erdem, 2005: 90). Çünkü bir şeyi olumsuz göstermenin en pasif yolu, o şeyin karşısında bulunanı olumlamaktır. İki dini uygulama veya siyasi fikir arasında birini doğrudan doğruya olumsuzlamadan bu değer hakkında negatif bir intiba oluşturabilmek için çoğunluk olan diğer uygulama veya fikrin sürekli desteklenip kabul edilmiş bir norm olarak ortaya konulması yeterlidir.

Suçlayarak Açığa Vurmak (Şiddeti vurgulamak)

Medya'nın bu alanda kullandığı bir diğer yöntem de suçlayarak açığa vurmaktır. Medya kendi öne çıkarttığı grupların dışında kalan ve yine bir şekilde toplum nazarında marjinalize ettiği grupları suçlayarak kamuoyunun gündemine taşımaktadır. Elbette ki medyanın suçladığı ve olumsuz şekilde ön plana çıkarttığı gruplar egemen unsurlar değil, egemen unsurların varlığı altında ezilen ikincil ve azınlık olan unsurlardır.

Medyamızın zayıf gruplar ve şiddet arasındaki bağa iki çeşit yaklaşımı vardır. Bir yandan zayıf grupları, şiddet içeren eylemleri nedeniyle dışlamakta, eylemlerin bu yönünü öne çıkararak olumsuzluğunu vurgulamaktadır. Diğer yandan bu grupları sadece şiddete (veya şiddet içeren kapatmalara) maruz kaldıkları durumda haber konusu yaparak, hem devlet eliyle uygulanan şiddeti meşrulaştırmakta (olumlamakta) hem de toplumun geri kalanına –bu gruplara karşı- uyarıda bulunmaktadır. (Erdem, 2005: 91).

Böylelikle bu gruplar toplum karşısına yalnızca toplumun kötü kodları olan 'çatışma', 'protesto' ve 'saldırı' gibi bir takım unsurlarla çıkmakta ve haklarında oluşturulan kötü intiba güçlendirilmektedir.

Görmezden Gelerek Kamusal Gündemden Dışlamak

Medyanın en temel işlevi halka haber değeri taşıyan konularda bilgi verip, farkettileri ya da etmedikleri konulardan haberdar etmektir. Ancak medya gündem belirleme kuramında da ele alındığı gibi toplumu bilgilendirme işlevini yönlendirip önceden belirlenmiş ve planlanmış bir takım sonuçlara varabilmektedir. Bunu yaparken kullandığı bir yöntem de bir konuyu önemli olduğu halde görmezden gelerek kamusal gündemin dışında tutmasıdır. Zira bir şey hakkında konuşmak kadar konuşmamak da yönlendirici bir eylemdir. Örneğin 28 Mayıs 2013 günü Taksim Gezi Parkında bir duvarın yıkılmaya çalışılmasıyla başlayan eylemler sırasında protestocular polisin orantısız güç kullanımına karşı medyanın kayıtsız kaldığını savunmuşlar ve seslerini duyurabilmek için sosyal medyayı kullanmışlardır. Hatta protestocular bu tepkilerini 1 Haziran günü Taksim'de bazı canlı yayın araçlarını ateşe vererek göstermişlerdir. Sonuç olarak medyanın ne kadar büyük çaplı olursa olsun bir olayı görmezden gelmesi halinde bu olayın kamusal gündemde yer tutmayacağına dair çok önemli bir örnek oluşmuştur.

Küçülterek Aşağılamak

Toplumdaki her inanç veya fikir gerek kendisini duyururken gerekse haklarını savunurken bu inancın ya da fikrin diğer mensuplarıyla birlikte oluşturduğu toplam güçten kuvvet alır. Ancak medya kendi hedef kitesinde baskın olmayan diğer tüm grupları sayı bakımından az, nitelik ve etki bakımından da düşük gösterme eğilimindedir. Böylelikle *'bireyi/grubu hem sayısal hem de temsil gücü anlamında küçülten bu yansıtma stratejisi, ilgili kesimin, haklı bir savunusu da olsa taraftar kazanmasını, görüşlerinin kamu nezdinde meşruiyet kazanmasını engelleyecektir.'*

(Erdem, 2005: 92). Örneğin haberlerde sürekli olarak 'bir avuç eylemci', 'üç beş çapulcu' şeklinde kullanılan söylem, aslında bu grupları küçülterek toplum üzerinde oluşturmak istenilen geniş etkiyi küçültmeye ve onları az, hareketlerini küçük ve anlamsız göstermeye çalışmaktadır.

Normali Onaylayarak, Diğeri Marjinalleştirmek

Her toplumun kendine ait bir takım değer yargıları ve normları bulunmaktadır. Ancak bu ilk cümlede geçen gerçek kadar kesin olan bir diğer gerçek de her büyük toplumla aynı yerde yaşayan küçük toplumların ve bu toplumların da kendilerine göre bir takım değer yargılarının olduğu gerçeğidir. Bu değer yargıları ve normlar çeşitli siyasi görüşler, dini ve felsefi inançların etkisiyle birbirlerinden tamamen ayrılmış ve uzaklaşmış halde bulunabilirler. Örneğin Hindistan'daki egemen unsur olan Hindularca inek dokunulmaz sayılan bir kutsal hayvanken, aynı ülkede azınlık durumunda olan Müslümanlara göre aynı hayvan sıradan bir kurbanlık hayvandır.

Medya ekonomik ve siyasal kaygılarından ötürü çoğunlukla hedef kitesindeki egemen unsurun normlarını onaylayarak azınlıkta olan grupların normlarını marjinalleştirmektedir. Böylelikle normlarını onaylayıp savunduğu grubun karşısında bir sapkınlar grubu oluşturmakta ve kendi hedef kitesinin 'biz' değerini arttırmaktadır. *'Bu yaklaşım bir anlamda meşruiyetin sorgulamasını kamu vicdanı ve bilincine bırakmak yerine; meşru (normal) olanla gayri-meşru (sapkın) olanı medyanın tanımlayarak sunması anlamına gelmektedir.'* (Erdem, 2005: 93). Bu durumda da azınlık gruplar kendilerini marjinal hissederek suskunluk sarmalına girmeye zorlanmaktadır. Geleneksel medyada kullanılan bu metotların aynısı sosyal medyadaki ötekileştirme pratikleri için de geçerlidir.

Nefret Söylemini Gösteren ve Besleyen Bir Alan Olarak Sosyal Medya

Geleneksel medyanın nefret söylemini üretme biçimiyle, gündelik hayatımızda önemli bir yeri bulunan sosyal medyadaki nefret söylemi arasında kuvvetli bir bağlantı bulunmaktadır. Bilindiği üzere geçtiğimiz 20 yılda iletişim teknolojisinde gerçekleşen büyük atılım internetin yaygınlaşmasını ve hayatımızın bir parçası haline gelişini hızlandırmıştır. Artık geleneksel medyadan alınan kadar çok enformasyon sosyal medya mecralarından alınmakta ve bu mecralardaki bilgi akışı toplumun algılarını şekillendirmektedir. Zaman ve mekana bağlı olmadan, tek taraflı bilgi akışının kırıldığı sosyal medya mecralarının geleneksel medyadan en büyük farkı, herkes tarafından ulaşılabilme imkanı ile internetin doğası gereği demokratik bir ortam oluşudur. Çünkü internet eşitlikçi bir iletişim aracıdır ve sınırları aşma, mesafeleri kaldırma, gerçek dünyada karşılaşılan engelleri yok etme yeteneğine sahiptir. (Banks, 2014: 33).

Buna karşın internetin bir getirisi olan sosyal medya mecralarında üretilen nefret söyleminin takibi ve cezalandırılması oldukça zordur. Geleneksel medyanın kullandığı kitle iletişim araçları aynı zamanda birer mülkiyet yapısı olduklarından toplumla ilişkileri devlet tarafından yasalarla ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Aynı şekilde geleneksel medya araçlarından yapılan yayınların sahipliğinin kolay tespit edilebilmesi, cezaların caydırıcı biçimde hızlıca uygulanabilmesi gibi bir takım avantajları bulunmaktadır. Fakat internet tabanlı sosyal medya mecralarında bir kaç saniye içinde hazırlanan bir içerik, tüm dünyadaki milyonlarca insana ulaşabildiği halde takibinin yapılması oldukça zordur. Bu sebeple özellikle radikal gruplar kendi ötekilerini bu mecralarda aşağılamakta ve nefret söylemlerini sosyal medyada hızlıca kurdukları çoğunlukla sahte ya da sözde kurumsal profillerinde inşa etmektedirler. Bu yönüyle internet, doğasındaki demokratik avantajının negatif bir yansımaları, global nefret akışının odağı olarak hizmet ederek ortaya koymaktadır.

Sosyal medyada nefret söyleminin bu denli yoğun olması iki temele dayanmaktadır. Öncelikle, ifade edilen ötekileştirme biçimleriyle zaten geleneksel medyada sürekli olarak ötelenmiş olan gruplara yönelik bir alt tepki toplumun tamamına hakimdir. Ancak toplumdaki bireyler sosyal medya mecraları dışında ötekilerle karşılaşma ve içlerindeki potansiyel nefreti ortaya dökme şansına sahip değildirler. Örneğin geleneksel medya mesajlarıyla sürekli olarak küçültülen, suçlanan LGBT üyelerinden bazıları, günlük hayatta kendi kimliklerini gizlediklerinden sosyal medyadaki ikincil profilleri olan sanal kimlikleriyle, aslında oldukları şekilde ortaya çıkmaktadırlar. Bu durum da gündelik hayatta içinde biriken nefreti boşaltamayan, toplumun hakim 'biz' algısının içinde kalmış geniş dairenin mensuplarının sosyal medyada kimliklerini fark ettikleri bu kişi ya da gruplara yönelik öfkelerini rahatça dökmelerine neden olmaktadır.

Nefret söyleminin sosyal medyada çok ciddi şekilde ortaya çıkmasının bir diğer nedeni de sanal ortamda özne ile failin birbirinden ayrılmış olmasıdır. Zygmunt Bauman ve David Lyon Akışkan Gözetim kitabında bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

...mesafe, uzaklaşma ve otomasyon teknolojisindeki ilerlemenin en belirleyici özelliği, eylemlerimizin ahlaki kısıtlamalardan gittikçe ve belki de durdurulamaz bir biçimde bağımsızlaşmasıdır. Seçimlerimizi "Yapabiliriz, o halde yapacağız" ilkesi belirlediğinde, insan eylemleri ve bu eylemlerin insani olmayan sonuçları için ahlaki sorumluluğumuzun ne yetkin bir şekilde ortaya konduğu ne de etkin bir biçimde hayata geçirildiği bir noktaya ulaşıyoruz. (Bauman ve Lyon, 2013: 89) .

İnternet tabanlı sosyal medya mecralarının nefret söylemini yeniden üreten fail ile söyleme konu olan öznenin birbirini doğrudan görmediği ortamlar olması, nefret söyleminin fikir özgürlüğünü aşarak doğrudan suça dönüştüğü hallerde bile failerde eylemin sorumluluğunun bulunmadığı intibainı yaratmaktadır. Hiçbir editöryal kontrol sürecinin bulunmadığı sosyal medyada ayrımcılık üzerine yapılan araştırmalar, sosyal medyanın nefret söyleminin odağı olduğunu göstermektedir. Aşırı sağcı gruplarla ırkçılar kendi propagandalarını yapmak üzere Facebook ve Myspace gibi sosyal medya ağlarını kullanmaktadır. 200 milyondan fazla kullanıcıyla sosyal medya ağları aşırı fikirlerin yayılması için önemli bir platform sunmaktadır. (Banks, 2014: 37).

Sosyal Medyada Nefret Söylemi Örnekleri ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler

İnternet kullanıcısı olan herkesin potansiyel olarak söylem üretimine dahil olabildiği sosyal medya mecralarında nefret söyleminin kendini yeniden üretmesi oldukça hızlı ve basit bir şekilde gerçekleşmektedir. Toplum içinde çoğu zaman suskun kalan insanlar dahi sosyal medya ortamlarında çok şiddetli nefret söylemi üretim süreçlerinin içinde bulunabilmektedirler. Sosyal medyada kendini sürekli olarak onaylatma imkanı bulan ve bu yolla giderek güç kazanan nefret söylemi bir süre sonra normalleşmekte ve sıradan bir tepki halini almaktadır.

Özellikle geleneksel medyada gündeme getirilen herhangi bir olay kısa zaman sonra Facebook'ta kendine yer bulabilmektedir. Konuyla ilgili coşkulu tartışmaların yaşandığı gruplar açılmakta, üyeler her türden söylemi geliştirebilmekte, aynı şekilde, karşıt fikirli bir başka üye de duvarda buna karşılık verebilmektedir. Genel olarak, üyeler kendileri gibi düşünen diğer üyelerle bir arada olma davranışı sergilemektedir. (Toprak, Yıldırım vd., 2009: 47 akt. Vardal, 2015: 141).

Sosyal medyadaki nefret söylemi yoğunluklu içeriklerin önemli bir kısmı, geleneksel medya tarafından o gün işaret edilen gündem üzerine üretilmektedir. Dolayısıyla gerek Facebook'taki coşkulu tartışmalar, gerekse Twitter hashtagleri daha profesyonel medya mecralarının bilinçli/

bilinçsiz nefret söylemlerinin tetiklemeyle harekete geçmektedir. Bu söylem genellikle Nevruz öncesi ve sonrası, sözde Ermeni soykırımı anmaları, Hristiyan bayramları ve başka bazı günlerde rutin olarak, terör saldırıları gibi durumlarda ise beklenmedik bir zamanda, geleneksel medyanın haber akışıyla bağlantılı olarak üretilmeye başlamaktadır.

Bazı sosyal medya mesajları tek bir gruba yönelik nefret söylemi içerirken, bazı mesajlar birkaç gruba birden yönelmektedir. Örneğin eşcinsellerin aşağılandığı bir ileti aynı zamanda HIV pozitif hastalarını karalamakta, eşcinsellik ile hastalık arasında doğrudan bağlantı kurup eşcinselliği de bir bedeni rahatsızlık olarak göstermektedir. Bunun gibi Hrant Dink'in öldürülmesinin ardından oluşturulan bazı sosyal medya içerikleri de hem Ermenileri hem de Hristiyanları birlikte ötekileştirmiştir. Böylelikle Türklük ve Müslümanlık birlikte olumlanmış, toplumun normları tekrar üretilmiştir.

Türkiye'de sosyal medya mecralarındaki nefret söylemi incelendiğinde bundan en çok zarar görenin Kürtler ve LGBT'ler olduğu görülmektedir. Her ne kadar yapılan şikâyetler üzerine Twitter ve Facebook mesajları kaldırıldığı için doğrudan alıntılanmak her zaman mümkün olmasa da terör örgütü PKK'nın saldırıları sonrasında geleneksel medya metinleriyle hassaslaşan sosyal medya kullanıcılarının bir kısmının tüm Kürtleri öteleyici ve aşağılayıcı mesajlar yazarak nefret söylemini güçlendirdikleri bilinmektedir. Bununla birlikte kimi zaman terör örgütü sempatzanı bazı kişiler de sosyal medyada örgütlenmekte ve karşıtlarını ötekileştiren mesajlar üreterek, kendi nefret söylemlerini kurmaktadır.

LGBT ise homofobik nefret söyleminin hedefinde bulunmaktadır. Örneğin Twitter'da açılan #ruzgarerkoçlar etiketi sanatçının cinsiyet değiştirmesi nedeniyle tüm LGBT üyelerine dönük bir nefret söylemi kampanyasının merkezi olmuştur. Bunun gibi 2015 yılında Genç İslami Müdafaa adlı bir grup Twitter hesapları üzerinden, LGBT onur yürüyüşüne istinaden "*Genç İslami Müdafaa olarak LGBT kuruluşunun yapmış olduğu ahlaksızlığa sessiz kalmadık*" mesajı yayımlamış, mesaja ek olarak şehrin çeşitli yerlerine astıkları ve üzerinde "Lut kavminin çirkin işini yapanı görürseniz faili de mef'ulü de öldürünüz." hadisinin yazılı olduğu afişlerin fotoğraflarını eklemiştir. Benzer görüşteki kullanıcılar tarafından çeşitli hakaretlerle retweetlenen bu ileti, nefret söyleminin nefret suçuna dönüşme eşiğinde bulunan önemli bir örnektir. Aynı şekilde uçak krizinden sonra Rusya'ya yönelik ırkçı ve cinsel temelli söylemler de birlikte gerçekleşen nefret söylemlerine örnektir.

Nefret söylemi, içeriğinde potansiyel olarak suç barındırmakta, kendisini belli bir noktadan sonra şiddetle eyleme dökme eğilimi taşımaktadır. Nefret suçu teriminin medyada ilk yer alışı Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşmiştir. Terim 1986 yılında New York'ta beyaz öğrencilerin siyah bir öğrenciye yönelik saldırılarından sonra yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde sıkça kullanılan terimin içeriği ise 1990'ların başından itibaren değişmiş, yalnızca ırk, din ve inanca yönelik saldırıları değil cinsel yönelim, ulusal köken, engellilik durumu ve toplumsal cinsiyet rollerini de kapsar hale gelmiştir. (Alğan ve Şensever 2010: 9).

Tabiatı itibarıyla işlendiği anda suçtan etkilenen mağdurdan daha büyük etkiyle mağdurun mensubu olduğu din ya da herhangi bir şekilde ait olduğu grubun tamamını etkileyen bir suç olan nefret suçu bireyden ziyade toplum üzerinde geniş olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla bu suçun cezalandırılmaması toplumdaki azınlıkların bir şekilde ötelenmiş hissetmelerine, kendi içlerine kapalı bir biçimde suskunluk sarmalına girmelerine ve toplumsal hafızalarına büyük travmaların girişine sebep olmakta, grubun devlete ve toplumun geri kalanına ilişkin var olan olumlu intibalarının erozyonuna sebep olmaktadır. Bu sebeple nefret suçları karşısında mutlak suretle bir hukuki yaptırımın bulunması demokratik toplumun olmazsındandır.

Bu bağlamda Avrupa Konseyi'nin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu 2002 yılında '7 No'lu Genel Politika Tavsiyesi' isimli bir belge yayımlamış ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 47 Avrupa Konseyi ülkesini ırkçı amaçlarla işlenen suçları ağırlaştırıcı bir faktör olarak ceza yasalarına sokmaları konusunda teşvik etmiştir.

Birçok devlet demokratik düzenin bir gerekliliği olarak toplumdaki düzenin sağlanabilmesi için yasalarında nefret suçlarıyla ilgili düzenlemeler getirmektedirler. Nefret suçu terimi ilk olarak yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanıldığı gibi nefret suçlarına karşı ilk yasal düzenleme de Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşmiştir. Kaliforniya eyaletinde 1978 yılında yasal mevzuata önyargı ve nefret amacıyla işlenen ve sonucunda ölüm meydana gelen suçlara bir takım ağırlaştırıcı hükümler eklenmiştir. Bununla birlikte gerçek anlamda ilk nefret suçları yasası Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilen Nefret Suçları İstatistik Yasası'dır. Bu yasayı 1994 yılında çıkarılan Nefret Suçlarında Ağırlaştırıcı Hükümler Yasası takip etmiş ve 2007 yılında Senato Nefret Suçlarını Önlemede Yerel Yasaların Güçlendirilmesi Yasası'nı kabul etmiştir. (Alğan ve Şensever 2010: 12-13). Böylelikle Amerika Birleşik Devletleri nefret suçları kavramını hukuk diline bir kanun metninde sokan ilk devlet olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi pek çok Avrupa ülkesinde de nefret suçları hukuki mevzuatta yer bulmuştur. Özellikle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın çalışmaları sayesinde çok sayıda ülke nefret suçları bağlamında kendi yasalarına ağırlaştırıcı hükümler koymuştur. Bununla birlikte Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği'nin tüm çalışmalarına rağmen Avrupa'da nefret suçlarıyla ilgili gerekli yasal önlemler yeterince alınamamış, düzenlemeler gereğince uygulanmamıştır. Nitekim birlik dahilinde gerçekleşen ırkçı suçlara ilişkin elde edilen verilerle ilgili değerlendirmelerde bulunan Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın 2008 yılına ait 'Nefret Suçları Araştırması: İzleme ve Raporlama Sistemleri' başlıklı çalışmasının 'İzleme Sistemlerinin Değerlendirilmesi' bölümünde verilen bilgiler 27 Avrupa Birliği ülkesinden sadece 11 tanesinin 'kapsamlı' ve 'iyi' şekilde değerlendirilebilecek veri toplama sistemlerine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bahsi geçen raporda ülkeler ırkçı suçlara ilişkin veri toplama sistemleriyle ilgili olarak şu şekilde sınıflandırılmışlardır:

Kapsamlı; Finlandiya, İsveç ve Britanya.

İyi; Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, Polonya ve Slovakya.

Sınırlı; Belçika, Bulgaristan, Estonya, Macaristan, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Portekiz ve Slovenya.

Resmi veri olmayan ülkeler; Kıbrıs, Yunanistan, Romanya ve İspanya. (2008 Hate Crime Survey).

Türkiye'deki mevcut durum ise biraz daha farklıdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ve Türk Ceza Kanunu'nda tüm vatandaşların din ve cinsiyet gibi farklar gözetilmeksizin eşit olduğuna dair hükümler ile çeşitli saiklerle işlenmiş olan suçlara dair bir takım maddeler bulunmaktadır. Sivil Toplum Örgütlerinin yeni anayasayla ilgili olarak beklentilerinden biri de daha ayrıntılı bir nefret suçları yasasının kanunlaşmasıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun nefret suçlarıyla en azından bağlantı kurulabilecek bir takım maddeleri bulunmaktadır. Bunlardan biri olan 3. madde 'Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi' başlığını taşır ve maddenin 2. fıkrasında 'Ceza kanununun uygulanmasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir

kimseye ayrıcalık tanınmaz' ifadeleri bulunmaktadır. Dolayısıyla kanunlar tüm vatandaşlar için yani hem mağdur azınlıklar hem de mağdur eden çoğunluk için genel bir şekilde geçerlidir.

Ceza kanununun bir diğer maddesi, 'Özel hükümler' başlıklı ikinci kitabın 'Uluslararası Suçlar' başlıklı birinci kısmının 'Soykırım ve İnsanlığa karşı Suçlar' başlıklı birinci bölümünün ilk maddesi olan 76. maddedir. 'Soykırım' başlıklı bu madde 'bir planın icrası suretiyle, milli, etnik, ırki veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur.' ifadelerinden sonra kasten öldürme, kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine zarar verme gibi bir takım suçları sıralamıştır. Kanun işlenen suçun 'bir planın icrası' olup 'milli, etnik, ırki veya dini' bir mensubiyete dayanması koşulunu getirerek aslında nefret suçlarının ortaya çıkışındaki en önemli koşul olan 'nefret saiki'ne bir yönüyle dikkat çekmiştir. Zira bir gruba karşı nefret saiki olmadan o dini, milli, etnik veya ırki gruba karşı bir soykırım planı hazırlanması ve bu plan dahilinde harekete geçilmesi mümkün değildir. Ayrıca kanunun 4. fıkrası bu suçun zamanaşımına uğramayacağını açıkça belirtmektedir.

Yine Türk Ceza Kanunu'nun 'İnsanlığa karşı suçlar' başlıklı 77. maddesinde kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme gibi bir takım fiillerin 'siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur.' ifadeleri bulunmaktadır. Bu maddede geçen 'siyasal, felsefi, ırki veya dini saik' nefret suçlarının ortak özelliği olan 'nefret saiki'dir. Kanun 2. fıkrada birinci fıkranın a bendindeki fiilin yani 'kastan öldürme' fiilinin işlenmesi halinde fail hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası uygulanacağını belirtmekte, dolayısıyla bunu ağırlaştırıcı bir sebep saymaktadır. 78. madde de bu suçları işlemek üzere kurulan örgütlerin yöneticileri ve üyelerine verilecek olan cezaları içermektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 'Ayrımcılık' başlığını taşıyan 122. maddesi 'kişilerin arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak; bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hallerden birine bağlayan, besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden, kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyenlere 'altı aydan bir yıla kadar hapis' cezası verilmesini öngörmüştür. Bu madde de suçun dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce ve din gibi bir takım farklılıklara dayanan bir saikle işlenmiş oluşuna dikkat çektiği için nefret suçlarıyla bağlantılıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun 'Şerefe Karşı Suçlar' başlıklı sekizinci bölümünün ilk maddesi olan ve 'hakaret' başlığını taşıyan 125. maddenin 3. fıkrasının b bendi bu fiilin 'dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı' gerçekleşmesi halinde verilecek cezanın alt sınırının bir yıldan az olamayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu madde hakaret suçunun toplumda bir yönüyle çoğunluktan farklı olan grubun bu farklılıkları yüzünden gerçekleşmesi durumunda, yani azınlığı azınlık yapan değerlerin bu suçu işleyenlere motivasyon kaynağı olması halinde bu durumun ağırlaştırıcı bir etken olacağını ifade etmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun bu konudaki bir diğer maddesi de 'Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama' başlığını taşıyan 213. maddedir. Madde 'halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.' ifadeleriyle yine

çeşitli saiklerle işlenmiş nefret suçlarına bir yönüyle dikkat çekmiştir. Ancak internet üzerinden suçların takibini ve cezalandırılmasını kolaylaştıracak ayrıntılandırılmış kanunlara ihtiyaç vardır.

Sonuç

Sosyal medyanın nefret söylemini inşa biçimi geleneksel medyaninkine oldukça benzemektedir. Ancak internet tabanlı olması nedeniyle sosyal medyanın etki alanı çok daha geniştir. Sosyal medya mecralarında üretilen bir mesaj anında tüm dünyaya iletilmektedir. Bu konuda önemle üzerinde durulması gereken bir diğer mesele de sosyal medya mecralarında üretilen mesajların mikro toplumsal ilişkilere etkileridir. Arkadaş grubunun göreceği şekilde bir söylemin inşa edilmesi, kişilerin gerçek yüzlerinin ve fikirlerinin sanal profiller üzerinden tanınmasına neden olmaktadır. Böylelikle kişilerarası iletişim, esasında sanal olan mecralarda gerçekliğin aranmasıyla sonuçlanmaktadır.

Nefret söyleminin toplumdaki durumunun net bir göstereni olan sosyal medyada söylemin kendisi ya da azmettiricisi olarak işlenen suçlar karşısında polisin harekete geçmesi genellikle güç olmaktadır. İnternette RTÜK gibi kurumların bulunmasının imkansızlığı nedeniyle ancak şikayetle harekete geçilebilmekte ve mecraların yurt dışı kaynaklı olması nedeniyle adres takibi yapılamamaktadır. Bunların tümüne cezayı oluşturan nefret kavramının tespitindeki muğlâklık sorunu ve söylemin kanıtı olan izlerin kolayca yok edilebilmesi eklendiğinde sorun çok daha büyümektedir.

Bu sorunların aşılabilmesi adına internetteki medya mecralarının kurucularının kendi iç düzenlemelerini oluşturmaları ve gerektiğinde hızlıca hizmetin iptalini sağlayabilmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte International Network Against Cyber Hate ve Partners Against Hate gibi internetteki nefret söylemi karşıtı yapıların çoğalması, devletlerce desteklenmesi ve çözüm yolları konusunda fikirlerinin alınması gerekmektedir. Aksi takdirde ya doğrudan yasaklamalar gibi çok sıkı sansür çeşitleri ortaya çıkmakta ya da bu denli kuvvetli mecralar başıboş bırakılarak nefret söyleminin merkezi haline gelmektedir.

Kaynaklar

Alğan, T. Cengiz ve Şensever, F. Levent (Ed.) (2010), *Ulusal Basında Nefret Suçları*, Sosyal Değişim Derneği, İstanbul: Yön Matbaası.

Banks, J. (2011) *European Regulation of Cross-Border Hate Speech in Cyberspace: The Limits of Legislation*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, (19) s. 1-13. Çev. Sönmez, Celalettin, *Siberalemdede Sınır Aşan Nefret Söylemleri Konusunda Avrupa Düzenlemeleri: Yasal Düzenlemenin Sınırları*, Küresel Bakış, Yıl: 4, Sayı: 13 (Nisan 2014).

Baumann, Zygmunt ve Lyon, David (2013), *Akışkan Gözetim*, (Çev. Elçin Yılmaz), İstanbul: Kayhan Matbaacılık.

Binark, Mutlu ve Çomu, Tuğrul; *Nefret Söyleminin Nefret Suçuna Evrilmesi*, <http://bianet.org/bianet/biamag/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>

Coliver, S., (1992), *Striking a Balance: Hate Speech, Freedom of Expression and Non-discrimination*, London: University of Essex Pres.

Çelik, Hilal ve Ekşi, Halil (2008), *Söylem Analizi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi. Sayı 27. Cilt I.

Dirini, İlden (2010), *Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi*, Tuğrul Çomu (der.), *Yeni Medyada Nefret Söylemi*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Erdem, Burcu Kaya (2005), *Medyanın Sivil İtaatsizlik Olgusuna Yaklaşımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

Fundamental Rights Agency (2008), *Hate Crime Survey: Systems Of Monitoring And Reporting, Assessment of Monitoring Systems*, <http://www.humanrightsfirst.org/our-work/fighting-discrimination/2008-hate-crime-survey/systems-of-monitoring-and-reporting/i-assessment-of-monitoring-systems/>

Gökçe, Orhan (1995), *İçerik Çözümlemesi*, Konya: Turhan Kitabevi.

Gruen, Arno (2005), *İçimizdeki Yabancı Nefretin Kökenleri*, (Çev. İlknur İgan), İstanbul: Çitlembik Yayınları.

McGonagle, Tarlach (2001), *Wresting (Racial) Equality from Tolerance of Hate Speech*, Dublin University Law Journal (ns) 21.

Nahya, Nilüfer (2011), *İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar*, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), s. 30.

OSCE – ODIHR, (2005), *Combating Hate Crimes in the OSCE Region, An Overview of Statistics, Legislation and National Initiatives*, <http://www.osce.org/odihr/16405> (21.02.2016).

R. Wentraub-Reiter, *Note: Hate Speech over the Internet: A Traditional Constitutional Analysis or a New Cyber Constitution?*, Boston Public Interest Law Journal, 8 (1998).

Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States on Hate Speech, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf) (21.02.2016).

Sözen, Edibe (1999), *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite*, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Şensever, F. Levent (Ed.) (2012), *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberi*, Sosyal Değişim Derneği, İstanbul: Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa.

Toprak, Ali, Yıldırım, Ayşenur vd. (2009), *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Vardal, Zeynep Burcu (2015), *Nefret Söylemi ve Yeni Medya*, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Bahar 2(1).

Yüksel, Erkan (2007), *'Kamuoyu Oluşturma' ve 'Gündem Belirleme' Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?*, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2007/1.